

A könyv címe *Tény és titok*. De a könyvben nem tényekről és titkokról van szó. A cím ezen életművel szemben álló ellenfelek kegyes ajándéka.

A tény a pozitívista filozófia bálványozottja. Ugyanakkor nem boldogul csodának beillő, de tényként tálalt kiindulópontok nélkül. A klerikális, az ideológiai csoportokba szerveződő világa a különféle népnevelőknek szintén nem boldogul tényként tálalt csodák nélkül. Velük szemben az a kritikai módszerünk, mondja a filozófus Szabó, hogy megállapítjuk, hány levegőbe lógó csodára, égből pottyant tényre van szükségük.

22 Kotányi Attila¹

KOMMENTÁROK SZABÓ LAJOS TÉNY ÉS TITOK CÍMŰ KÖNYVÉNEK BEMUTATÓJA ALKALMÁBÓL

***

Az általam írott előszó címe: *Szabó Lajos vagy a tanult tökéletlenség*.

21 évig inaskodtam nála. Ma is karizmatikus, rang nélküli embernek tartom, hogy elég kínaiul fejezzem ki magam. Hadd mondjam el azt az anekdotát, amiért Szabót így próbáltam jellemezni.

Az Ottlik-féle *Iskola a határon* katonaiskola növendékei voltunk Kiss Jenő barátommal együtt, 10 éves korunk óta. Zsávolyruhában éltünk kaszárnyaéletet.

Kiss Jenő egy békés, vallásos protestáns család egyik fia volt. Mintha egy filmből, egy westernből léptek volna ki, mintha egy pionír család lettek volna a préri szélén. A jó humorú papa teológiai tanár volt. Emmi néni a szelíd gondoskodás maga. Egy városban, Sopronban laktunk, ha szabadság volt, együtt játszottunk az ő kertjükben, 10–13 évesen.

Az osztályban kissrác korunkban gyakori volt a bunyózás. Kiss Jenő lefogta azt, aki ütlegelte. De nem ütött vissza. Ha aztán szidalmazásra került sor, akkor se mondott vadakat, mint a többiek. Csak ennyit mondott, de azt megvetéssel: „a tökéletlen!”

Ez az emlékem megmaradt bennem hat évtizeden át. Szabót pedig az éppen leírt Kiss Jenőhöz hasonló jó barátomnak tartottam. Nem kritizált szurkálással.

De az anekdota csak arra a szóra szolgált emlékeztetőül, hogy „tökéletlen”. Az angol leckéből mindenki ismeri: „Nobody is perfect”. Ez a tanulatlan

tökéletlenség. Nem erről van szó. Továbbá arra emlékeztet, hogy barátom először is felemelte a saját nívójára azt, akit megszidott. Mert hát elképzelhető, hogy valaki, aki nem tud a tökéletesről, Istenről, Adonájrról, aki nem vallásos környezetben nőtt fel, hogy egy ilyen ember azt találná igazi szidalomnak: tökéletlen!?

23

Aki így tud szidni, az szembesíti saját magával azt, aki őt ütlegeti, azzal a saját magával, aki még nem hagyta el magát, amikor azonban éppen elhagyja magát, kettéhasad, és most már a tökéletlen az, akit ő magának tart, akihez tartja magát. Mert elhagyta magát, azt, aki a tetteit vezérlő öntudatában nem hasadt még ketté.

A még örvényes egységnek, az eredetinek és az osztódásnak a visszakeresése jellemző volt Szabó Lajosra, az alexandriai Philón barátjára. Ez az ő vára, ez az ő erőssége. Az a tökéletesség is, amiről a tökéletlen beszél, az meghasonulás terméke. Elsajátított, konstruált, betanult valami. Egy pusztá ellentét.

Keress vissza azt a pontot, ahol szétvált benned tökéletes és tökéletlen természeted! – ezzel a kihívásával Szabónak sikerült pár ellenséget is szereznie, életre is, halálra is. Annak a pontnak a visszakeresése, ahol a tökéletestől lehasad az, aki nem az, az erről való híradás jelenti azt is, hogy ki az ember, kik vagyunk mi. Mert a tökéletlennel nem azonosítjuk magunkat hosszú beletanulás, azonosuló procedúra nélkül.

Az előszó azért fut ki erre a pontra, mert az őshagyományból örökölt *atman-tan* vagy *taó-tan* kiemelése nélkül Szabó krisztológiáját és filozófiáját nem lehet megérteni. Kiemelni a tökéletesről szóló atmantant, az ő előadásán belül nagyobb hangsúlyt adni? De hiszen a vallásos közéletben olvashatatlaná idegenedett szimbólumokban, mint a kereszt és a keresztalál, az atman-tan agyon van hangsúlyozva. Az elbutulást döngölik vele azok, akiknek hatalmában áll. (Itt most nemcsak a korona ferde keresztjéről van szó és arról, hogy az hová kerül.)

Az atman-tan kiemelése pedig napjaink kommentátorainak a feladata lesz. Mert a világ spirituális helyzete az erre a pontra való visszaemlékezés körül fordul. Lassan és méltósággal fordul egy nagy hajó – ez volt Szabó hasonlata. Negyven-ötven év elteltével azt kell mondani, hogy ezt aztán jó fényben, jó révületben látta! Hogy fordul...

***

A könyv előszavában szóvá tettem néhány fenntartást a kötetel szemben. De ha a nyájas olvasóban az a meggyőződés fog támadni, hogy az előszó írója az önkritika fegyverével nem tudott vagy nem akart mást kezdeni, mint játszani vele – ez az olvasó pontosan látja a helyzetet.

Nem a felelősség alól akarok kibújni, hiszen ez lehetetlen, vállalt szerepemnél fogva. De ha az önkritika rozsdás fegyverét arra is használtam volna, amire az való, akkor a kötet, ez a kötet nem jöhetett volna létre.

24 A kötet szemináriumi részében sincsen semmi, amit Lajos nem mondott volna. De azt az érthető kontextust, amit még mondott vagy valahogy kifejezésre juttatott, nem sikerült feljegyeznünk. Meg kellett volna próbálni ezt a hiányt saját kommentárunkkal kipótolni úgy, ahogyan ma értjük. Mert így, ahogyan közöltük, talán nem is alkalmas közlésre, mert félreérthető. Ha egyáltalán érthető, a töredékesség miatt.

***

A könyv végén található szemináriumi előadások második fele most jelenik meg először. Ezeket Szabó 1948 és 1950 között tartotta.

A legutolsó fejezet Kunszt György jegyzeteiből áll, aki annak idején egy merész dologra vállalkozott. Egy tanulmány megírására, amely a matematikai módszer vagy szemlélet határát nem ott látja, ahol Kant és a máig tartó filozófia. Ez a merész gondolat Pitagorasztól kezdődően Szabó Lajosig inspirálta a kutatókat és iskoláikat. Szabó a nyelvnek és a gondolkodásnak olyan kultuszát művelte, amely nem csinált eszközt a nyelvből, mint a kommunikáció eszközére leszűkítő mai iskolái a *linguistic turn*nek. Mert a matematikai jelbeszéd fényében, ebben a révületben olyan olvasat adódik életről és világról, amely minden további beszéd és olvasat modellje kell legyen.

A nyelv mint forrás, a nyelv és annak sajátos fénye, révülete, mérgei a közvetlen tapasztalásnak a földből feltörő élő vize. Szabó egész életében, halála órájáig ezen a csonton rágódott, mint ezt Johann Georg Hamann saját magára mondta.

Szabó számára az egész tudományt esetleg inspirálni képes új nyelvfelfogás volt annak idején a legfontosabb. Zalai Béla matematikus örökösének is tekintette magát, aki Ady és Lukács barátja volt. A közvetlen tapasztalás rendszerezése választ olvas ki számunkra az adott nyelvből. Olyanformán, mint ahogy a kvantumfizikus Dirac egyenleteiből mind a mai napig új részecskéket fedeznek fel. Szabó számára az volt a tét, hogy a tudományból, a *science*-ből azok a kérdések se rekedjenek ki, amelyek az utóbbi századokban a filozófia, a teológia és a művészet körében voltak és vannak értelmes kérdésként elismerve.

Egy ilyen tudományos paradigmaváltást felvázoló tanulmány előpéldáját, egy átfogó tudás előpéldáját Szabó a sámánizmus földet átfogó világában fedezte fel. A primitíveknek nevezett kultúrák mindenre kiterjedő hasonlataiban, a hasonlatok, a rítusok ünnepet és hétköznapot átfogó szakralitásában, hálózatában, befelé tükröző csillámjában. A gnosztikus krisztológiát is ez

a kozmogóniai mámor jellemzi táncaiban, himnusaiban, minden megosztó közösségeiben. De azért Szabó jól lehűtött extatikus volt. Ő aztán instrukciókat adott, gondolatokat és gondolatsorokat e tanulmány megírásához a szóban forgó tudományos paradigmaváltásról. Itt-ott már szilárd fogalmazásra is jutott, túl az utópián.

25

Kunszt György pedig a szakmatematika és a matematikafilozófia akkori témáiban tájékozódott, sok munkával.

A tervezett tanulmány tiszta haszna az itt leközlött nekifutásokból áll. Nekem pedig most arra is példa, hogy vajon mit tud kezdeni egy ilyen fejezettel az olvasó, kommentárok és jegyzetek nélkül? A könyv előszavában gyakorolt önkritika itt talán túl nyelhe.

***

Befejezésül szerettem volna a magyarul is olvasható világhírű és nekem sokatmondó Castañeda-könyvekből, az ízesen elmondott sámánizmusból valamit idézni, amiből kiderül, hogy nincs itt semmi hókuszpókusz, irracionális bolondéria.

Ehelyett azonban inkább válaszolni akarok arra a nyitott kérdésre, hogy van-e a mai tudománynak mégis olyan megtálosodottan tisztánlátó része, amely „sámánista látás”, amelyre jobban illik talán a magyar szó: „meglátás”. Van-e olyasmi, ami már beleillik a „második tapasztalásba”, ahogy a jaki indián sámán kifejezi magát.

A példa a matematikai csillagászatból származik. Heidegger szerint is ide, az egzakt természettudományba menekült az az európai szellem, amely nem sekélyesedett el, vagyis elkötelező erő van benne. Tőlünk 1500 fényévnyi távolságra van egy csillagkép, aminek „Vela” a neve, ami vitorlát jelent. Ebben észleltek egy pulzáló fényű csillagot, egy pulzárt. Ebben olyan anyagsűrűséget állapítottak meg, hogy egy cm^3 százmilliárd kg-ot nyom.

Az én számíthatásom szerint ez talán 2000 vagy 4000 mozdony súlya. Egy cm^3 nyom ennyit. Most tudtam csak meg, hogy Szabót még életében elérte ez a hír, és környezetének próbálta elmagyarázni, hogy miért tartja ezt fontosnak.

Én úgy látom, hogy a méréseknek itt csak porszem-jelentőségük van, a kvantumfizikai képletekhez képest. A matematikai jelbeszédnek nyelvén olvasható képletek varázslatos kristályt alkotnak, vagy gömböt, amely látóvá teszi azt, aki benne olvasni tud. Aki ebben olvasni tud, annak tér és idő eltűnő dolog lesz, az óriási súly pedig olyan hétköznapi tudnivaló, mint egy kosárnyi krumpli súlya a piacon.

Ilyenformán írja le ezt a mai csillagászati meglátást, ezt a megtálozódott látást a fizikus is, a mítosz is, sőt, még a gyerekeknek szóló mítosz, a mese is.

26

***

Felsorolom a szerzők nevét, akik az atman-tan körüli filozófiai és teológiai kutatásban Szabó Lajos 1967-ben bekövetkezett halála után vettek részt: Needleman, Nishitani, Abe, Albrecht, Benz, Berlinger, Welte, Waldenfels, Dumoulin, Lasalle, Gardet, Hisamatsu, Kadowaki S.J. (!!), Suzuki D. és Suzuki H., Yamaguchi.

¹ Kotányi Attila (1924–2003) filozófus, építész. Hamvas Béla, majd Szabó Lajos tanítványa volt. 1956-ot követően Brüsszelbe ment, ahol a Sztuacionista Internacionálé (Situationist International) és az Egyetemes Várostervezés (Unitary Urbanism) köreihez csatlakozott. 1964-ben, Szabó Lajost követve Düsseldorfba ment, ahol közel 20 éven keresztül a Művészeti Főiskolán (Kunstakademie) tanított. Tanítói ténykedése – Hannes Böhringer tanúsága szerint – eredményes volt. Ebben az a ritka képessége játszott közre, mely a tradíciók eleven képviselőjét a mindenkor új iránti éber figyelemmel tudja társítani.

1989-után visszatért Budapestre, ahol házi szemináriumokat és a Magyar Képzőművészeti Főiskolán és a Pécsi Tudományegyetemen előadásokat tartott.

Írásainak gyűjteményes kötete előkészületben van az Equibrilyum *Kiadó Darwin Büfé* sorozatában.

Ld. még Kotányi Attila szócikk https://hu.wikipedia.org/wiki/Kot%C3%A1nyi_Attila

